

MARTINA PETRANOVIĆ

Pronicljiv pogled u suvremenu izvedbenu praksu

Ana Gospić Županović

Oko izvedbe. Analitička čitanja suvremene hrvatske drame i kazališta

Sveučilište u Zadru, 2023.

Izdavački sve agilnije i kad je riječ o kazališnim temama, Sveučilište u Zadru sredinom 2023. godine objavilo je knjigu *Oko izvedbe. Analitička čitanja suvremene hrvatske drame i kazališta* Ane Gospić Županović, teatrologinje zaposlene na zadarskom Odsjeku za kroatistiku. U knjizi je okupljeno sedam autoričinih studija nastalih mahom u sklopu izlaganja na znanstvenim skupovima posljednjih nekoliko godina,

točnije od 2017. do 2022. godine. Osim što u tih sedam poglavlja autorica istražuje brojna većinom dosad slabije proučena ili znanstvenim pristupom gotovo nezahvaćena područja hrvatske drame i kazališta, njihov je središnji objedinjujući čimbenik autoričino obuhvatno i dugogodišnje zanimanje za raznovrsnu problematiku suvremenoga hrvatskog dramskog pisma i inovativnih izvedbenih praksi

karakterističnih ponajviše za kazalište na prijelazu 20. u 21. stoljeće. Odabranim temama Ana Gospić Županović pritom uvijek pristupa analitički revno i kritički budno, uzimajući u obzir relevantne spoznaje suvremene teatrologije, izvedbenih studija i znanosti o književnosti.

Poglavlja u knjizi mogu se promatrati i u nekoliko tematskih i/ili problemskih cjelina koje zaokupljaju autoricu. Prvu cjelinu prožimaju pitanja kazališne kanonizacije književnopovijesno autoriziranoga književnika Janka Polića Kamova i kulturnim pamćenjem Kamova u drami i u izvedbi. Što to točno znači? Ana Gospić Županović bavi se distingviranjem književnoga i kazališnoga (re)pozicioniranja Kamova kao (dramskog) autora, odnosno mjestima mimoilaženja književnoga i kazališnoga kanona. Istodobno je zanima i višesmjernost kazališne recepcije Kamova kao pisca čija se dramska djela razmjerno rijetko izvode, i to redom u sklopu izvaninstitucionalne scene, ali i kao osobnosti čija se turbulentna biografija, čak i više nego dramski tekstovi, radikalno i eksperimentalno preispituje kao izvedbeni materijal. Na primjerima djela koja se inovativno i svestrano bave Kamovom, poput Šnajderove drame *Kamov. Smrtopis*, Martekova performativnoga imperativa *Čitajte Kamova* i Trafikove predstave *Hodač*, Ana Gospić Županović zaključno utvrđuje da se negativno intonirana sintagma „Slučaj Kamov“, koju ispisuje i u naslovu, i može i valja zamijeniti sintagmom „Kompleks Kamov“ (pri čemu kompleks tumači kao obuhvat) te ističe da se u kazališnoj praksi autorov kulturni status zapravo najbolje potvrđuje vlastitim umjetničkim pomicanjem izvedbenih kanona i eksperimentom, odnosno primjenom principa koje je i sam Kamov zagovarao.

Druga je cjelina posvećena iščitavanju rjeđe proučavanih dramskih tekstova Ive Brešana, napisanih i izvođenih devedesetih godina 20. stoljeća. U poglavljima „Povijesna tematika u Brešanim dramama s početka 90-ih godina 20. stoljeća“ i „Mehanizmi

dekonstrukcije i relativizacije povijesti/ideologije u Brešanovoj drami *Utvare* (ili sablast/i se uvijek vraća/ju/), Ana Gospić Županović Brešanim tekstovima pristupa iz nekoliko aktualnih teorijskih očista, točnije iz vizure propitivanja pamćenja i povijesti kao konstrukta te Derridaove teorije spektralnosti, konstatirajući na primjerima Brešanih drama povijesne tematike, *Ledeno sjeme* i *Stani malo, Zvonimire*, odnosno *Utvare*, kako Brešan uzima nacionalne povijesne teme kao prototekst za kritičko propitivanje suvremenosti i ideoloških funkcionalizacija nacionalne povijesti. U kontekstu revalorizacije Brešanova dramskoga opusa – budući da se često moglo čuti i kako je promjenom društvenoga režima u devedesetima Brešan izgubio na dramskoj aktualnosti i okrenuo se prozi – Ana Gospić Županović istovremeno čini i važan korak u cjelovitijem sagledavanju Brešanova (dramskog) stvaralaštva, u devedesetima i u ukupnosti njegova književnoga djelovanja.

Tri sljedeće autoričine studije zahvaćaju neka od ključnih problemskih mjesta suvremenoga teatra; pritom mislim na supstancijalne promjene u suvremenome dramskom tkivu s obzirom na odnos dijaloga i didaskalija, odnos dokumentarnoga kazališnoga materijala i suvremenih društvenih pojava te (pre)oblikovanja, djelovanja i učinaka proznoga predloška u različitim umjetničkim medijima – filmu i kazalištu. Poglavlje „Nemoguća opozicija: dijalog i didaskalije (i suvremena drama)“ na primjerima drama Ivane Sajko, Biljane Srbljanović i Ivora Martinića preispituje tradicionalne i hijerarhijski ustrojene razlike između tzv. glavnog i pomoćnog dramskog teksta, razlučujući nove mogućnosti, granice i modalitete didaskalijskog i dijaloškog teksta, a time i nove kvalitete i obilježja suvremenoga dramskog pisma. Pritom se posebno osvrće na funkcionalne efekte tih promjena, kao i na status (dramskoga) teksta unutar izvedbe. U poglavlju „Između stvarnosti i fikcije: dokumentarnost kao izvedbeno sredstvo preispitivanja legislative“ bavi se uočavanjem i analiziranjem različitih pri-

mjera, oblika i nijansi dokumentarnoga kazališta u suvremenoj nacionalnoj kazališnoj produkciji. Uzimajući kao polazište predstavu *Jalova* skupine Trafik i projekt ili događanje *Ljubav i ekonomija* skupine Montažstroj, koja se bavi srodnom temom reprezentacija majčinstva, neplodnosti i pobačaja u odnosu na legislativu, Ana Gospić Županović problematizira njihov kritički, politički ili aktivistički potencijal u odnosu na aktualnu društvenu zbilju, posebice na zakonodavni okvir koji im je i neposredni povod, na načine manipulacije fikcijom i falcijom te na različitost njihovih etičkih i poetičkih impostacija, provedbi i u konačnici – ciljeva. Važno su interesno mjesto autoričina teatrološkoga diskursa i modaliteti transfera materijala iz jednoga umjetničkog medija u drugi. U poglavlju „Dobri duh Zagreba i njegove preobrazbe (ili o narušenome ritmu svijeta)“ ona su oprimjerena na proučavanju učinaka transpozicije pripovijetke Pavla Pavličića *Dobri duh Zagreba* u filmsku i izvedbenu inačicu, najprije u Tadićev *Ritam zločina*, a potom i u tekst Gorana Ferčeca, odnosno predstavu *Ispravci ritma* izvedbenoga kolektiva BAdCo.

Naposljetku, u sedmom i završnom poglavlju knjige autorica se među prvima u hrvatskoj teatrologiji, koliko mi je poznato, sustavnije pozabavila estetikom sve raširenije i relevantnije izvedbene pojave ili vrste, tzv. kazališta za bebe ili kazalištem od najranije dobi, koje pomiče donju granicu godina preporučenih za odlazak djece u kazalište ispod tri godine, takoreći od rođenja. U tekstu „Ključne osobine i modeli postdramskih strategija u kazalištu za bebe ili kazalištu od najranije dobi“, Ana Gospić Županović kazalište za bebe razmatra iz teatrološkoga kuta i na primjerima iz hrvatske kazališne prakse (predstave kazališta Mala scena, osječčkoga Dječjeg kazališta, Kazališta lutaka u Rijeci, Kolektiva VRUM) dovodi ga u vezu s postdramskim strategijama oblikovanja i apostrofira njegova važna obilježja, kao što su odbacivanje dominacije tekstualnog u korist vizualnog, zvučnog ili tjelesnog znakovlja, interaktivnost, obu-

hvaćanje elemenata različitih izvedbenih praksi i sl.

Svako od poglavlja u knjizi *Oko izvedbe. Analitička čitanja suvremene hrvatske drame i kazališta* Ane Gospić Županović podrazumijeva novu i specifičnu metodološku obradu teme, a svima im je zajednička odlika sustavnost i teorijska utemeljenost autorskoga rukopisa u razjašnjavanju odabranoga problemskoga kompleksa, kao i kritičko promišljanje, pa i prevrednovanje postojećih uvjerenja i iznošenje novih zaključaka i spoznaja o razmatranome predmetu. U sedam studija autorica utvrđuje i tumači brojne dosad rjeđe teatrološki sagledavane teme iz polja suvremene nacionalne dramske i kazališne produkcije, a čini to elaborirano i argumentirano, jasnim, preglednim i čitljivim, no u isti mah teorijski čvrsto fundiranim i pojmovno preciznim znanstvenim diskursom. Zbog toga je *Oko izvedbe*, koje se može shvatiti i kao pogled iz srca izvedbe i kao pogled na razne izvedbene permutacije, modalitete i kontekste, knjiga koja kazališnopovijesno i teorijski usustavljuje sliku hrvatskoga glumišta u posljednjih nekoliko desetljeća i pronicavo pridonosi boljem i temeljitijem razumijevanju aktualne izvedbene prakse.